

Željko Lovrinčević *
Davor Mikulić **
Biserka Nikšić Paulić ***

2. PROCJENA VELIČINE NESLUŽBENOG GOSPODARSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ U RAZDOBLJU 1998.-1999. PREMA PRISTUPU EUROSTATATA¹

SAŽETAK

U ovom radu prikazani su rezultati procjene sive ekonomije u Hrvatskoj u razdoblju 1998.-1999. godine po djelatnostima i oblicima sive ekonomije. Osnovna metodologija korištena u procjeni veličine sive ekonomije je pristup Eurostata. Taj pristup nudi okvir za procjenu neslužbenog gospodarstva koji je posebno prilagođen zemljama u tranziciji. Procjena se temelji na korištenju usporednih podataka o zaposlenosti na temelju službenih (administrativnih) izvora i na temelju podataka iz Ankete o radnoj snazi, te na brojnim drugim, nadopunjujućim izvorima podataka. U skladu s međunarodnim preporukama posebna je pozornost poklonjena nužnim

* Željko Lovrinčević, znanstveni suradnik u Ekonomskom institutu, Zagreb.

** Davor Mikulić, znanstveni suradnik u Ekonomskom institutu, Zagreb.

*** Biserka Nikšić Paulić, savjetnica u Državnom zavodu za statistiku RH.

¹ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske je u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb, tijekom 2001. godine započeo s projektom procjene neslužbenog gospodarstva u Republici Hrvatskoj po metodologiji Eurostata kojom se u zemljama kandidatima nastoji osigurati sveobuhvatnost (engl. exhaustiveness) nacionalnih računa. Time se omogućuju objektivnije usporedbe o dosegnutoj razini razvoja pojedinih zemalja, ali i omogućuje daljnje poboljšanje statističkih izvora, ukoliko se uoči da postojeći izvori nisu zadovoljavajući u pojedinim segmentima. Ovdje su ukratko prikazani metodologija i prvi rezultati istraživanja, a autori su pokušali povezati pristup Eurostata s klasičnim znanstvenim metodama kako bi zainteresirani čitatelj lakše utvrdio razlike i sličnosti različitim znanstvenih i statističkog pristupa pri utvrđivanju obujma sive ekonomije u Republici Hrvatskoj u razdoblju 1998.-1999. godine.

metodološkim prilagodbama. Prema rezultatima procjene, ukupna siva ekonomija u RH 1998. godine iznosila 12.248,2 milijuna kuna. To je 11,1 posto od službene bruto dodane vrijednosti obračunate po bazičnim cijenama, odnosno 8,9 posto službenog BDP-a. U 1999. godini siva ekonomija je iznosila 11.508,3 milijuna kuna, što iznosi 10,12 posto od bruto dodane vrijednosti po bazičnim cijenama, odnosno oko 8,1 posto službenog BDP-a. Autori procjenu označuju konzervativnom, odnosno donjom granicom procjene. Prema rezultatima dominantan oblik sive ekonomije u Republici Hrvatskoj predstavlja dohodak po osnovi neprijavljenog rada.

UVOD

Sustav nacionalnih računa je skup međusobno povezanih računa koji prikazuju odvijanje ekonomskih pojava na teritoriju neke države. Kao takav on predstavlja dragocjenu statističko-dokumentacijsku osnovicu za praćenje, analizu i usmjeravanja gospodarskih tokova u željenom smjeru. Za mogućnost kvalitetne analize i donošenje ispravnih odluka o ekonomskoj politici, potrebno da on bude sveobuhvatan, odnosno da obuhvaća sve transakcije. Stoga međunarodne organizacije i nacionalni statistički uredi u posljednje vrijeme ulažu posebne napore kako bi se osiguralo da se primjenom specifičnih metoda osigura sveobuhvatnost i usporedivost podataka o makroekonomskim kategorijama. Primjenom takvih metoda, zapravo se prelazi s tradicionalnog koncepta obračuna nacionalnih računa sumiranjem registriranih (prijavljenih) ekonomskih aktivnosti, na sveobuhvatan koncept obračuna koji bi trebao omogućiti bilježenje svih ekonomskih aktivnosti bez obzira da li ih ekonomske jedinice prijavljuju ili ne.

U ovom radu, za procjenu neslužbenog gospodarstva primjenjuje se predloženi okvir Eurostata za procjenu neslužbenog gospodarstva koji je posebno prilagođen zemljama u tranziciji. U velikoj mjeri procjena se zasniva na korištenju usporednih podataka o zaposlenosti na temelju službenih (administrativnih) izvora i na temelju podataka iz ankete o radnoj snazi. U skladu s međunarodnim preporukama posebna se

pozornost poklanja i različitim metodološkim prilagodbama kako bi se omogućilo sagledavanje ukupnog dohotka stvorenog na teritoriju Republike Hrvatske. Tako je procijenjen i dohodak koji proizlazi iz problema obuhvata u izvorima podataka korištenim za obračun BDP-a, kao i dohodak stvoren nelegalnim aktivnostima.

1. METODOLOGIJA PROCJENE SIVE EKONOMIJE - KLASIČNE ZNANSTVENE METODE I PRISTUP EUROSTATATA

Metode za procjenu veličine sive ekonomije možemo podijeliti na klasične znanstvene i ostale metode. Kod klasičnih znanstvenih metoda razlikujemo izravne metode, neizravne metode i uzročne modele procjene veličine sivog gospodarstva. Od ostalih metoda, najznačajniji je takozvani pristup Eurostata, koji koristi neke od klasičnih metoda, poput metode radne snage, ali ih značajno nadopunjuje i drugim sekundarnim izvorima podataka, posebice iz sustava nacionalnih računa. U nastavku je u prvom dijelu, prikazan kraći pregled znanstvenih metoda, s posebnim osvrtom na metodu radne snage, te teorijski pristup Eurostata.

1.1. Znanstvene metode

Postoje brojne znanstvene metode za procjenu neslužbenog gospodarstva. Prema brojnosti i različitosti pristupa raznih istraživača može se zaključiti kako nema univerzalnog pristupa, koji bi se mogao primijeniti na više zemalja, pa čak ni na jednu zemlju u različitim razdobljima. O specifičnostima gospodarstva, poreznom i pravnom sustavu zavisi i optimalna metoda ocjenjivanja u svakom pojedinom slučaju.

Prema zajedničkim značajkama primijenjene metode mogu se klasificirati na sljedeći način (Smith i Wied-Nebbeling, 1986):

- a) Izravne metode
 - ankete
 - porezna statistika

- b) Neizravne metode
 - razlika porezne statistike i nacionalnih računa
 - razlika primitaka i izdataka - makropristup
 - razlika primitaka i izdataka - mikropristup
 - tržište radne snage
 - gotovina u optjecaju
 - velike novčanice u optjecaju
 - metoda transakcija
 - metoda uporabe podataka o inputima

- c) Uzročni modeli
 - potražnja za gotovim novcem
 - determinante/indikatori

1.1.1. Zašto klasične znanstvene metode procjene sive ekonomije nisu dovoljne za izradu statističkih pokazatelja

Rezultati znanstvenih metoda zasigurno upućuju na moguću razinu neslužbenog gospodarstva u pojedinim zemljama, a njihove prednosti i nedostaci vezani su uz opravdanost uvedenih pretpostavki koje su nužne za provođenje pojedinih metoda. To je kod monetarnih metoda primjerice pretpostavka o tome da se većina transakcija u sivoj ekonomiji provodi u gotovini, pa porast gotovine u optjecaju (u apsolutnom ili relativnom iskazu) upućuje i na porast sive ekonomije. Kod metode procjene preko inputa električne energije u kućanstvima, to je pretpostavka da se "višak" inputa koristi isključivo u proizvodnim aktivnostima u sivoj ekonomiji. O opravdanosti korištenih pretpostavki i ovisnosti rezultata o korištenim pretpostavkama, raspoloživa je brojna

literatura². Zbog razumijevanja složenosti problema, navodimo prikaz međuovisnosti rezultata i korištenih pretpostavki na primjeru monetarnih metoda i metoda inputa (električne energije).

Tako je kod monetarnih metoda moguće da povećana količina gotovog novca u opticaju bude posljedica povećanog obujma sive ekonomije, ali može biti i posljedica novih i izmijenjenih monetarnih instrumenata. Uvođenjem različitih novih financijskih instrumenata, sve više se gubi razlika između novca i ostalih depozita. Druga slabost ove metode je što se preferencije glede držanja gotovine kontinuirano mijenjaju, ne samo kao posljedica razvoja sive ekonomije, već i kao posljedica kretanja kamatnih stopa, gospodarskih ciklusa i izvanekonomskog okruženja (političkih kriza i slično). Treća slabost jest valutna supstitucija, odnosno korištenje drugih valuta za domaća plaćanja. Količina vlastita novca u upotrebi u drugim zemljama, kao i tuđeg novca u upotrebi u zemlji je varijabla koju je teško procijeniti. Tako se u RH za dio plaćanja u neformalnom, pa čak i formalnom gospodarstvu (kupnja stanova, automobila ili drugih trajnih dobara) koristi njemačka marka, a procjene o količini DEM korištenoj u RH su vrlo različite. Isto tako, hrvatska kuna se koristi za neke od transakcija u susjednim državama (uglavnom na području Bosne i Hercegovine gdje je većina stanovništva hrvatske nacionalnosti).

Slično tomu, procjena sive ekonomije preko proizvodnog inputa (električne energije) ima nedostatak u tome što se temelji na pretpostavci da povećana potrošnja nekog inputa u kućanstvima (uglavnom električne energije) upućuje na povećani obujam sive ekonomije. No, povećana potrošnja može istovremeno biti posljedica povećane upotrebe različitih električnih uređaja u kućanstvima, što je slučaj pogotovo u tranzicijskim zemljama gdje su različiti električni uređaji za kućanstva sada mnogo dostupniji nego prije desetak godina.

² Detaljniji pregled ostalih metoda i njihovih upotreba, te nedostataka i prednosti uporabe pojedinih metoda, čitatelj može pronaći u brojnim radovima različitih istraživača. Na primjer vidjeti Enste i Schneider (2000), kao i Bićanić i Ott (1997).

Pored nedostatka korištenja upitnih pretpostavki, znanstvene metode u procjeni veličine sive ekonomije imaju još dva nedostatka. To su mogućnost procjene veličine neslužbenog gospodarstva samo na razini ukupnog nacionalnog gospodarstva, a ne i po djelatnostima, te velike razlike u rezultatima istraživanja (Tablica 1.) glede dinamike i razine sive ekonomije.

Razlike u rezultatima dobivenim različitim pristupima su ponekad vrlo značajne, pa je tako, primjerice u Italiji, procjena preko porezne revizije i razlike rashoda i dohotka iznosi oko 4 posto, dok neke od monetarnih metoda upućuju na postojanje sive ekonomije od gotovo 35 posto. Osim same razine sive ekonomije, procjene se razlikuju i po kretanju u pojedinim godinama što bi moglo ozbiljno ugroziti pouzdanost službene statistike u slučaju primjene takvih metoda.

No, to istovremeno ne znači da se neke metode ne mogu izravno ili neizravno koristiti kao pomoćni ili glavni alat i pri uključivanju sive ekonomije u službeni statistički sustav, što je temeljni pristup Eurostata koji je prikazan u nastavku. Tu su od posebnog značaja metoda procjene preko radne snage i metoda procjene preko neusklađenosti u nacionalnim računima, koje se često koriste i u statističkim uredima.

U ovom radu od gore navedenih znanstvenih metoda za procjenu sive ekonomije koristimo neizravnu metodu koja se temelji na kretanjima na tržištu radne snage u Hrvatskoj³, dok je makropristup neusklađenosti u nacionalnim računima prikazan u radu Madžarević-Šujster i Mikulić (2001). Teorijski pristup Eurostata procjeni sive ekonomije je prikazan u poglavlju 1.2.

³ Ibidem.

Tablica 1.
**USPOREDBA REZULTATA PROCIJENJENOG NESLUŽBENOG
 GOSPODARSTVA ZA PET OECD ZEMALJA, KORIŠTENJEM DEVET
 RAZLIČITIH METODA ZA RAZDOBLJE 1981-1985.**

Obujam neslužbenog gospodarstva (u % BDP-a)					
Metoda	Kanada	Njemačka	Velika Britanija	Italija	SAD
Anketa kućanstava	1,3	-	-	-	5,6
Porezna revizija	2,9	-	-	3,9	8,2
Razlika rashoda i dohotka	-	13,4	4,2	4,3	6,1
Podaci o zaposlenosti	-	34,0	-	18,4	-
Metoda inputa ^a	11,2	14,5	13,2	19,3	9,9
Metoda Tanzi	8,8	9,2	8,5	17,5	5,3
Metoda Gutmann	11,2	-	6,2	29,3	14,6
Transakcijski pristup (Feige)	15,4	29,3	15,9	34,3	21,2
MIMIC ^b	8,7	8,2	8,0	10,5	8,2

Izvore vidjeti u Enste i Schneider (2000).

^a razdoblje 1986.-1990.

^b MIMIC (Multiple indicators/multiple causes) razdoblje 1976.-1980.

1.1.2. Metoda tržišta radne snage za procjenu sive ekonomije

Ova metoda se temelji na analizi razlika između službeno zabilježenih i očekivanih ekonomskih stopa aktivnosti. Očekivane stope ekonomske aktivnosti zasnivaju se na stopama zabilježenim u referentnim godinama za koje se vjeruje da nisu bile podložne pogreškama pri kvantificiranju koje bi proizlazile zbog postojanja neslužbenog gospodarstva. Osim referentnog razdoblja za određivanje stvarnih stopa aktivnosti, u nekim se slučajevima koriste i stope zabilježene u zemljama sa sličnom gospodarskom strukturom.

Metodu su razvili talijanski ekonomisti sedamdesetih godina, a koji su uočili da je stopa aktivnosti (udio aktivnog u ukupnom stanovništvu) mnogo niža u Italiji nego u drugim zapadnim zemljama. Štoviše, apsolutni broj registriranih zaposlenih se kontinuirano smanjivao.

Posljednjih dvadesetak godina se razvio novi okvir za analizu tržišta radne snage - ankete o radnoj snazi. Te ankete danas u velikoj mjeri nadopunjuju stariji "klasični" pristup. Naime, i dalje je koncept sličan, jer se prati razlika između službeno zabilježenih i očekivanih stopa aktivnosti, koje ovaj puta potječu iz anketa.

Kako je kod ove metode uvijek riječ o utvrđivanju razlike između službeno zabilježenih i očekivanih stopa aktivnosti na temelju određenih pretpostavki, uvijek prvo treba utvrditi globalni okvir kojim definiramo potencijalnu veličinu neslužbenog gospodarstva. Taj okvir čine:

I. Neaktivna populacija

- (1) Nije raspoloživa za uključivanje u radnu snagu
- (2) Raspoloživa za uključivanje u radnu snagu

II. Nezaposleni (službeno evidentirani)

- (1) Ne rade
- (2) U razdoblju potrage za stalnim zaposlenjem, rade povremeno

III. 'Službeno' zaposleni (sa socijalnim osiguranjem)

- (1) Na jednom radnom mjestu
- (2) Više radnih mjesta

IV. Stranci s nereguliranim statusom (u radnoj dobi)

Ukupno stanovništvo = I + II + III + IV

Kako bi se na temelju te metode ustanovio ukupan dohodak koji pripada neslužbenom gospodarstvu, potrebno je unijeti dodatnu pretpostavku o usporednoj produktivnosti zaposlenih, kao i broju radnih sati.

Radi izbjegavanja vrlo krute pretpostavke o jednakim stopama u razdoblju za koji se provodi procjena i referentnom razdoblju ili referentnoj zemlji, kao i pretpostavke o ukupnom radnom vremenu, koriste se kao dodatni pokazatelji rezultati anketa o radnoj snazi, koje u programu redovnog statističkog istraživanja provodi većina zemalja.

Osim nedostatka vezanog uz referentno razdoblje, odnosno referentna gospodarstva, upitna je i pretpostavka o usporednoj produktivnosti. Postoje suprotstavljena gledišta o produktivnosti rada u neslužbenom gospodarstvu. Tako postoje mišljenja da je skriveni rad, zbog toga što u pravilu donosi izravnu korist zaposlenom, produktivniji od službenog. S druge strane, kako se ponekad radi o nastavku rada u skrivenoj, nakon odrađenog radnog vremena u službenoj ekonomiji, opravdano je smatrati da će zbog umora i zasićenosti takav rad biti manje produktivan. Iako znanstveno neprovjerljiva, pretpostavka o istoj razini produktivnosti u službenom i neslužbenom gospodarstvu, još se uvijek najčešće koristi u istraživanjima neslužbenog gospodarstva. Pri tome se u utvrđivanju produktivnosti u službenom gospodarstvu koristi produktivnost u malim poduzećima kao indikator jer se kod neslužbenog gospodarstva radi upravo ponajprije o takvim jedinicama.

1.2. Pristup Eurostata

U pilot projektu Eurostata za zemlje-kandidate za pristupanje ovoj organizaciji ponudene su dvije varijante klasifikacije⁴:

- T1: Nezabilježeno uslijed statističkih razloga (neodaziv)
- T2: Nezabilježeno uslijed statističkih razloga (nežurni registri)
- T3: Nezabilježeno uslijed statističkih razloga (subjekti nisu registrirani)
- T4: Nezabilježeno uslijed ekonomskih razloga (podizvještavanje)
- T5: Nezabilježeno uslijed ekonomskih razloga (subjekti nisu registrirani)
- T6: Neformalni sektor (neregistrirani subjekti, podizvještavanje)
- T7: Nelegalne aktivnosti
- T8: Ostali oblici neobuhvaćanja BDP-a

⁴ Vidjeti OECD (2001), te Hein (1998).

Gore navedena klasifikacija nije obvezatna već je zemljama koje sudjeluju u projektu dana sloboda da je prilagode u skladu sa vlastitim gospodarskim uvjetima i pravnom regulativnom. Ponuđena je i alternativna raščlamba⁵:

- TT1: Nezabilježeno uslijed statističkih i ekonomskih razloga - neodaziv, projiciranje na total, prilagodbe registara
- TT2: Nezabilježeno uslijed statističkih i ekonomskih razloga - podizvještavanje
- TT3: Nezabilježeno uslijed statističkih i ekonomskih razloga - proizvodne jedinice nisu obuhvaćene
- TT5: Nelegalne aktivnosti
- TT6: Ostali oblici neobuhvaćanja BDP-a

Nije jednostavno, a ponekad ni moguće svrstati pojedine pojavne oblike neobuhvaćenog BDP-a u odgovarajuće skupine. Također je moguće koristiti drugačija razgraničenja između zabilježenog gospodarstva u različitim zemljama. Uvažavajući stajalište praktičnosti daleko je važnije obuhvatiti sve pojavne oblike nego potpuno razriješiti probleme klasificiranja. Tako je moguće neke oblike neobuhvaćanja svrstati pod ne samo jednu od gore navedenih skupina, ukoliko njihove značajke nisu dostatne za nedvosmisleno klasificiranje. No, odstupanja od navedenih kategorija treba objasniti i dokumentirati.

1.2.1. Identifikacija oblika aktivnosti neobuhvaćenih u BDP-u

Kako bi se utvrdio mogući iznos neobuhvaćenog BDP-a u pojedinoj zemlji, preporučena je uporaba više raspoloživih metoda verifikacije. Pritom se koriste slijedeći postupci:

⁵ Vidjeti Hein (1998).

- a) Potrebno je detaljno istražiti pouzdanost bazičnih statistika, te u skladu s tim analitičari s područja nacionalnih računa moraju poznavati obuhvatnost i pouzdanost svih bazičnih statistika;
- b) Rezultati koji se odnose na područje nacionalnih računa trebaju biti verificirani korištenjem više raspoloživih metoda obračuna. Svaku je komponentu potrebno preispitati uporabom svih raspoloživih izvora podataka. Pri izvedbi navedenog projekta naglašena je potreba posvećivanja posebne pozornosti područjima u kojima postoji mogućnost pojave znatnijih pogrešaka, kao što su primjerice, poljoprivreda, građevinarstvo, trgovina, finalna potrošnja kućanstava i slično
- c) Potrebno je poduzeti usporednu (cross-check) analizu na razini ukupnog gospodarstva i po granama, korištenjem podataka o zaposlenosti ili integriranog input-output okvira.

1.2.1.1. *Nezabilježeni BDP uslijed statističkih razloga (neodaziv) - T1*

Ova vrsta nezabilježenog dohotka može se opisati kao rezultat neobuhvaćanja jedinica uslijed neodaziva na statistička istraživanja.

Kako bi se dohodak takvih jedinica ipak obuhvatio moguće je koristiti podatke sličnih jedinica (glede djelatnosti, veličine i slično), podatke iz ranijih godina, odnosno druge odgovarajuće podatke (primjerice iz drugih izvora). Slijedeća metoda za uklanjanje ovog nedostatka jest primjena alternativnog oblika projiciranja na total, odnosno korekcija koeficijentata za projiciranje. Uz to, moguće je osigurati njihovo obuhvaćanje kroz postupke verifikacije na globalnoj razini.

Ovaj oblik neobuhvaćanja dohotka je vrlo značajan. Potrebno je poznavati ukupnu populaciju (skup) aktivnih jedinica kao i obuhvat bazičnih statistika za što su potrebna daljnja saznanja o razlozima neobuhvata⁶.

⁶ Moguće je da ekonomska jedinica više nije aktivna. U tom slučaju bi eventualna korekcija upotrebom procjene dovela do precjenjivanja ukupnog dohotka.

1.2.1.2. *Nezabilježeno uslijed statističkih razloga (neažurni registri) - T2*

Ova vrsta neobuhvaćanja javlja se uslijed neažurnih registra. Značajni problemi javljaju se pri korištenju takvih neodgovarajućih podataka o populaciji za određivanje ukupnog broja proizvodnih jedinica, kao i za definiranje uzorka.

Pored potpunog izostanka jedinice iz registra moguće je da podaci u registru za određenu jedinicu budu neažurni, odnosno neispravni. Primjerice, jedinica može postati neaktivna (privremeno ili trajno), ili pak promijeniti veličinu ili opseg aktivnosti.

Za rješavanje ovog nedostatka Eurostat predlaže primjenu sljedećih metoda:

- detaljno istraživanje kvalitete registra povezano s procjenama eksperata
- usporedba različitih statističkih i administrativnih izvora (poželjno na razini jedinice)
- osiguranje potpunosti obuhvata na temelju postupaka verifikacije na razini globala

1.2.1.3. *Nezabilježeno uslijed statističkih razloga (subjekti nisu registrirani) - T3*

Pod ovu skupinu svrstava se neobuhvaćanje jedinica koje se ne nalaze u registru bilo iz razloga što ne prelaze određeni prag za svrstavanje u registar, ili zbog činjenice što određene aktivnosti nisu uopće obuhvaćene registrom. Istovremeno do neobuhvaćanja u registar može doći u slučaju nastanka novih jedinica u tekućem razdoblju, a vrijedi i suprotno - neke jedinice mogu tijekom godine izaći iz registra.

Za uključivanje ranije nezabilježenog dohotka iz takvih razloga, prema preporuci Eurostata, koriste se sljedeće metode:

- prilagodba za dohodak jedinica koje nisu obuhvaćene stoga što ne prelaze potrebni prag po nekom od kriterija za uključivanje u registar, a na temelju alternativnih izvora, odnosno procjene eksperta
- usporedba različitih statističkih i administrativnih izvora (poželjno na razini jedinice)
- procjena temeljena na broju novonastalih i zatvorenih (neaktivnih) jedinica
- osiguranje potpunosti obuhvata na temelju postupaka verifikacije na razini ukupnog gospodarstva.

1.2.1.4. Nezabilježeno uslijed ekonomskih razloga (podizještavanje) - T4

Do pojave nezabilježenog dohotka zbog pojave podizještavanja uslijed ekonomskih razloga, dolazi u slučaju da jedinice podcjenjuju iznos prihoda, odnosno u terminima nacionalnih računa bruto proizvodnje, odnosno precjenjuju iznos međufazne potrošnje. Razlog zašto jedinice izvještavaju na takav način jest pokušaj porezne evazije pri čemu jedinice uobičajeno prijavljuju usporedive podatke poreznoj upravi i statističkim službama. Prilagođeni podaci predaju se ne samo poreznoj upravi već i statističkoj službi zbog vjerovanja da se i podaci s primarnom uporabom statističkog izvještavanja mogu izravno ili neizravno koristiti za otkrivanje porezne evazije.

Za postizanje potpunosti obuhvata dohotka u ovom slučaju mogu se koristiti slijedeće metode:

- uporaba informacija iz poreznih revizija
- usporedba podataka o prihodima iz statističkih i poreznih izvora (kao i raspoloživih alternativnih izvora)
- usporedba nadnica i plaća i mješovitog dohotka po zaposlenom po djelatnosti, te poželjno prema veličini

- usporedba udjela međufazne potrošnje za različite podskupine jedinica koje su aktivne u istoj djelatnosti, ali sa različitom veličinom, različitim oblikom vlasništva, te različitim pravnim statusom (pravne i fizičke osobe).

Ovaj oblik nepotpunosti podataka o BDP-u može biti najznačajniji oblik neslužbenog gospodarstva. Pouzdane informacije iz poreznih revizija vjerojatno će biti najkorišteniji izvor za identificiranje takve pojave, no pri korištenju takvih podatka javlja se druga skupina problema koja se odnosi na metode projiciranja na populaciju.

1.2.1.5. Nezabilježeno uslijed ekonomskih razloga (subjekti nisu registrirani) - T5

Do podcjenjivanja dohotka može doći uslijed toga što neke jedinice (ili njihovi dijelovi) nisu registrirani uslijed jasne namjere takvih jedinica da se ne registriraju.

Taj se problem prema Eurostatu može razriješiti isključivo upotrebom postupaka verifikacije na razini ukupnog gospodarstva.

1.2.1.6. Neformalni sektor (neregistrirani subjekti, podizvještavanje) - T6

Pod neformalnim sektorom smatraju se jedinice koje nisu obuhvaćene u statističkim istraživanjima iz razloga što njihova registracija nije regulirana ni jednim administrativnim propisom. Tu se uglavnom radi o poljoprivrednoj proizvodnji u nepoljoprivrednim kućanstvima (za vlastitu uporabu), o proizvodnji ostalih dobara u kućanstvu za vlastitu uporabu, izgradnji stambenih zgrada u vlastitoj režiji kućanstava, kao i povremenim i privremenim aktivnostima, poput rada prema ugovoru o djelu i slično. U kategoriju neformalnog gospodarstva ubrajamo i aktivnost osoba s dodatnim poslom (uglavnom samozaposleni), kao i

jedinice koje dio proizvodnih aktivnosti čak i prijavljuju poreznim vlastima, ali nisu formalno registrirane⁷.

Metode za uključivanje takve vrste jedinica, pored verifikacije na razini ukupnog gospodarstva, odnose se na procjenu neformalnih aktivnosti kućanstva na temelju rezultata ankete kućanstava, kao i drugih administrativnih izvora, poput primjerice upotrebom podataka o izdanim građevinskim dozvolama i slično.

1.2.1.7. Nelegalne aktivnosti - T7

Posebni oblik neobuhvaćenog dohotka odnosi se na dohodak stvoren nelegalnim aktivnostima. Zbog pretpostavke da takvi dohoci u zemljama EU ne prelaze 1 posto BDP-a, takvi dohoci su prema konvenciji⁸ isključeni iz analize. Moguće je da u tranzicijskim zemljama takva vrsta dohodaka bude značajnija, te bi u tom slučaju i takvi dohoci trebali biti uključeni u sklopu posebnog istraživanja o nelegalnim aktivnostima.

1.2.1.8. Ostali oblici neobuhvaćanja BDP-a - T8

Ostali oblici mogućeg podcijenjivanja stvarne veličine neslužbenog gospodarstva odnose se na slijedeće:

- proizvodnja za vlastitu finalnu uporabu
- napojnice
- nadnice i plaće u naturi
- vrednovanje prilagodbi za neobuhvaćen dio dohotka
- porezi i subvencije na proizvode
- pouzdanost metoda količina-cijena i proizvodne bilance

⁷ Takve jedinice mogu se svrstati i u T4.

⁸ Iako bi prema SNA 1993 i ESA 1995 trebali biti uključeni.

Svakako je potrebno u sklopu istraživanja o proizvodnji za vlastitu finalnu uporabu uključiti i proizvodnju poljoprivrednih i drugih proizvoda u kućanstvima s namjenom uporabe za vlastitu finalnu potrošnju, stambene usluge zajedno sa uključenim investicijama u stanovanje, izgradnju u vlastitoj režiji, uključujući investicije u poljoprivredi i drugim sektorima, te proizvodnju strojeva i opreme za vlastitu uporabu.

U djelatnostima hoteli i restorani, osobne usluge, usluge popravaka, kao i dijelu financijskih usluga vjerojatna je pojava dodatnog plaćanja usluge u vidu napojnica. Na temelju podataka iz anketa kućanstava, posebnih istraživanja i procjene stručnjaka, usporedbom s plaćama i nadnicama u drugim djelatnostima, kao i eventualnim poreznim pravilima, ukupan iznos napojnica trebao bi biti procijenjen kako ne bi došlo do podcjenjivanja ukupnog dohotka.

Nadnice i plaće u naturi mogu se podijeliti na dobra i usluge iz vlastite proizvodnje koje poslodavac predaje zaposlenicima, te dobra i usluge drugih proizvođača, a nabavku kojih financira poslodavac.

Također se posebna pažnja mora posvetiti vrednovanju različitih oblika nezabilježnog dohotka. Pri izbjegavanju plaćanja PDV-a bez suglasnosti kupca, trebalo bi primjenjivati tržišnu cijenu koja obuhvaća i PDV⁹. Za ostale vrste utaje pri kojima se vrijednost utajenog poreza uobičajeno raspodjeljuje između kupca i prodavača, trebalo bi zapravo upotrijebiti cijenu između bazične i tržišne ovisno o procijenjenom iznosu utajenog poreza koji ostaje proizvođaču.

Drugi problem vezan uz vrednovanje proistječe iz upotrebe podataka u bazičnim cijenama iz istraživanja proizvođačkih jedinica, a s druge strane, podataka o iznosu poreza i subvencija iz ostvarenja proračuna. U tom smislu valja detaljno istražiti konzistentnost obračuna s

⁹ Kojeg prodavač zapravo i naplaćuje, ali ne prosljeđuje poreznim vlastima.

pravilima iz ESA 1995, kao i proizvodnog i rashodnog pristupa.

Za neke djelatnosti u kojima se može pojaviti problem sveobuhvatnosti i pouzdanosti, a proizvodnja kojih se procjenjuje korištenjem podataka o fizičkoj proizvodnji i prosječnim cijenama, posebna se pozornost mora posvetiti potpunosti obuhvata proizvoda.

1.2.2. Metode za osiguranje sveobuhvatnosti na razini ukupnog gospodarstva

Isti oblici neobuhvaćanja javljaju se na proizvodnoj i na rashodnoj strani BDP-a. Ovdje bi trebalo posebno analizirati kako se prilagodbe na proizvodnom pristupu odražavaju na rashodni, te opisati daljnje prilagodbe rashodnih komponenti (koje se opet odražavaju na proizvodni pristup).

Na ovoj strani posebna se pozornost kao potencijalnom izvoru nezabilježenog dohotka mora posvetiti procjeni finalne osobne potrošnje, te investicijama. Za obračun osobne potrošnje valja koristiti sve raspoložive izvore, s izračunom na detaljnoj razini, budući da je poznato da ni jedan izvor (bilo anketa kućanstava ili podaci o trgovini na malo) nije potpun u smislu pružanja sveobuhvatnih i vjerodostojnih podataka u kvantitativnom i kvalitativnom smislu. Metode za osiguranje sveobuhvatnosti za aktivnosti s područja investicija su istovrsne onima koje su analizirane u sklopu proizvodnog pristupa. Pozornost je potrebno posvetiti i sveobuhvatnosti podataka o izvozu i uvozu dobara i usluga.

Sve zemlje članice Eurostata dužne su pripremiti podatke o zaposlenosti u skladu s demografskim izvorima (tj. Anketom radne snage i/ili Popisom stanovništva). Ukoliko se izvor za demografske podatke ne podudara s konceptom stanovništva s konceptom rezidentnosti prvo se mora poduzeti istraživanje kojim će podaci iz tih izvora biti svedeni na to načelo. U slučaju da zemlje pored drugih korekcija, koriste podatke

o zaposlenosti radi postizanja sveobuhvatnosti nacionalnih računa, potrebno je detaljno argumentirati način na koji je izbjegnuto preklapanje, te postignut potpun obuhvat.

Pored korištenja podataka o zaposlenosti kao metoda za osiguranje sveobuhvatnosti na globalnoj razini koristi se postupak usklađivanja BDP-a prema barem dva nezavisna pristupa, na što je moguće nižoj razini agregiranosti. Usklađivanje na vrlo agregiranoj razini ne pruža dodatna saznanja o mogućoj nekonzistentnosti ili problemu sveobuhvatnosti, dok će takva saznanja proistjeći iz istraživanja na detaljnijoj razini. Stoga je najbolja metoda za usklađivanje primjena input-output okvira iako i ona sama po sebi ne omogućava izravno mjerenje razine sveobuhvatnosti, već je njena primjena ovisna o kvaliteti inputa.

2. PROCJENA SIVE EKONOMIJE U RH - EMPIRIJSKI REZULTATI

2.1. Nezabilježeno uslijed statističkih razloga - T1, T2 i T3

U Republici Hrvatskoj postoji svojevrsna dihotomija između standardnih statističkih izvora podataka u okviru sustava bazičnih granskih statistika i godišnjih statističkih izvješća koje za potrebe izračuna godišnjeg BDP-a prikuplja Zavod za platni promet (ZAP).

U okviru standardnog statističkog sustava bazičnih statistika zasigurno postoje brojni problemi vezani uz neažurne registre i neodaziv, dok je uslijed zakonske obveze registriranja svih pravnih osoba osim kod drugih ovlaštenih tijela i kod DZS-a problem sa statistički neregistriranim jedinicama zanemariv i proistječe više iz statutarne promjena pravnih jedinica, nego iz samog neregistriranja. Pojedine djelatnosti uopće nisu obuhvaćene standardnim sustavom bazičnih statistika vezano uz inpute potrebne za obračun BDP-a (bruto proizvodnja, intermedijarna potrošnja, dodana vrijednost). To su djelatnosti poslovnih (djelatnosti K i J NKD-a), javnih (djelatnosti L, M,

N NKD-a), te djelatnost ostalih osobnih usluga (djelatnost O NKD-a. Za te djelatnosti postoji samo podatak iz istraživanja o zaposlenosti.

Za ostale djelatnosti postoji cijeli skup različitih metoda istraživanja. Tako se primjerice u industriji prikupljaju podaci za jedinice sa više od deset zaposlenih, a za manje jedinice ne postoji eksplicitna procjena (osim implicitne procjene da se njihova proizvodnja kreće jednako kao i proizvodnja u obuhvaćenim jedinicama). Uz to nisu obuhvaćeni obrtnici koji se bave industrijskom proizvodnjom. U djelatnosti trgovine do 1999. godine također je primjenjivana granica u odnosu na veličinu jedinica kako bi se odredile jedinice koje će biti obuhvaćene, dok se poslije 1999. godine primjenjuje metoda uzorka, a posebna istraživanja postoje za pravne osobe i obrtnike. U djelatnosti cestovnog prometa također se primjenjuje pun obuhvat za pravne osobe iznad određene veličine (vezane uz raspoloživa transportna sredstva). Ostale djelatnosti prometa i veza su radi karakteristika (uglavnom velika poduzeća) potpuno obuhvaćene. Godišnjim istraživanjem nisu obuhvaćeni obrtnici. U djelatnosti ugostiteljstva postoje posebna istraživanja za pravne osobe (obuhvaćene sve relevantne jedinice) i obrtnike (metoda uzorka). U djelatnosti građevinarstva obuhvaćene su pravne osobe s 20 i više zaposlenih.

S druge strane, godišnja statistička izvješća koja prikuplja ZAP za potrebe DZS-a, odnosno za izračun godišnjeg BDP-a, ima puni obuhvat, obuhvaćene su sve pravne osobe po skupinama: poduzetnici, banke i ostali financijski posrednici, osiguravajuća društva, proračunski korisnici i fondovi, te neprofitne ustanove. Kao dodatni izvori koriste se podaci Porezne uprave o dohotku obrtnika, te procjena stambene rente i proizvodnje u obiteljskim poljoprivrednim kućanstvima. Načelno se također radi o punom obuhvatu. *Kako se ovi izvori podataka, a ne podaci granskih statistika koriste za obračun BDP-a smatramo da statistički razlozi za pojavu sive ekonomije nisu značajni*¹⁰.

¹⁰ Prema podacima ZAP-a, riječ je uglavnom o manjim poduzetnicima s manje od 1.000 kn godišnjeg prometa po računima.

Pod ovom stavkom T3 (subjekti nisu registrirani) svrstat ćemo jedino dohodak kućanstava od iznajmljivanja stanova, soba i poslovnih prostora, i to onaj dio koji je registriran kod porezne uprave, ali nije obuhvaćen statističkim istraživanjem. Namjerno podcjenjivanje dohotka takvih jedinica svrstat ćemo pod T5, odnosno dohodak neregistriran zbog ekonomskih razloga.

Prema podacima Porezne uprave iz godišnjih prijava poreza na dohodak, dohodak od iznajmljivanja soba i postelja, te od zakupnina i najamnina u 1998. godini iznosio je 380,2 milijuna kuna. Na iste oblike dohotka u 1999. godini otpadalo je 421,2 milijuna kuna. To je dohodak koji su ostvarila kućanstva neobuhvaćena standardnim statističkim sustavom.

2.2. Nezabilježeno uslijed ekonomskih razloga (podizvještavanje)-T4

2.2.1. Prijavljena manja bruto proizvodnja od stvarne

Kao polazište za ocjenu prijavljene manje bruto proizvodnje od stvarne poslužila je raščlamba bruto vrijednosti proizvodnje, intermedijarne potrošnje i dodane vrijednosti prema veličini poduzetnika i djelatnosti. Poduzetnici su svrstani u slijedeće razrede: bez zaposlenih, s jednim zaposlenim, s 2-9 zaposlenih, s 10-25 zaposlenih, te s više od 25 zaposlenih. Za skupine s jednim, te 2-9 zaposlenih po pojedinim djelatnostima, uspoređivana je bruto proizvodnja po zaposlenom (na bazi punih sati rada), s bruto proizvodnjom po zaposlenom u jedinicama sa više od 10 zaposlenih. U slučajevima gdje je bruto proizvodnja po zaposlenom za te jedinica bila manja od bruto proizvodnje po zaposlenom u većim jedinicama, uvedena je pretpostavka da je stvarna bruto vrijednost proizvodnje po zaposlenom jednaka prosjeku prijavljene i bruto proizvodnje po zaposlenom u većim jedinicama (s 10 i više zaposlenih). Na taj način dobivena je nova procjena bruto vrijednosti proizvodnje. Od općeg modela odstupljeno je jedino u djelatnostima gdje postoji opravdan razlog da uslijed primijenjene tehnologije postoji značajnija razlika u produktivnosti (vađenje nafte, telekomunikacije,

elektroprivreda). Primjenom navedene pretpostavke ukupna je bruto vrijednost na razini gospodarstva povećana za otprilike 1,65 milijardi kuna u 1999. godini, odnosno 1,03 milijardi kuna u 1998. godini.

2.2.2. Prijavljen veći udio međufazne potrošnje od stvarnog

Na novu vrijednost bruto proizvodnje izračunat je udio međufazne potrošnje po djelatnostima i veličini. U onim djelatnostima gdje je udio međufazne potrošnje bio veći kod malih jedinica, uvedena je pretpostavka da je udio međufazne jednak prosjeku prijavljenog udjela međufazne potrošnje i udjela međufazne potrošnje u većim jedinicama. Kao rezultat navedene pretpostavke međufazna potrošnja na razini ukupnog gospodarstva smanjena je za oko 700 milijuna kuna. Ukupna korekcija dodane vrijednosti za poduzetnike iznosila bi oko 2,35 milijardi kuna u 1999. godini, odnosno 1,75 milijardi kuna u 1998. godini. Rezultati obračuna po djelatnostima su prikazani u stupcu 1 u tablici 2. (1998. godina), te u stupcu 1 u tablici 3. (1999. godina).

2.2.3. Prijavljeni manji dohodak od stvarnog kod obrtništva

Za utvrđivanje prijavljenog manjeg dohotka kod obrtništva, na razini odjeljka je analizirana dodana vrijednost za obrtnike, te za male poduzetnike. U onim djelatnostima gdje je dodana vrijednost po obrtniku (uključujući i zaposlenike kod obrtnika) manja od dodane vrijednosti po zaposlenom kod malih poduzetnika, pretpostavljeno je da je stvarna dodana vrijednost po zaposlenom jednaka vaganoj sredini prijavljene dodane vrijednosti po zaposlenom (ponder 75 posto) i dodane vrijednosti po zaposlenom kod malih poduzetnika (ponder 25 posto)¹¹.

¹¹ Kod obrtnika je preko podataka Porezne uprave (i dodatnih podataka) jedino raspoloživa stavka dohotka, odnosno dodane vrijednosti. Kod obračuna BDP-a tu se primjenjuju koeficijenti (međufazna prema dodanoj) koji vrijede za male poduzetnike, te su time i relativni odnosi bruto proizvodnje i dodane vrijednosti

Uvedenom pretpostavkom dodana je vrijednost sektora obrt povećana u 1999. godini za oko 560 milijuna kuna, odnosno 1,2 milijardi kuna u 1998. godini. Rezultati po djelatnostima prikazani su u stupcu 2, tablice 2. i 3. Podcijenjeni dohodak od malih poduzetnika (tablica 2 i 3, stupac 1) i podcijenjeni dohodak od obrta (tablica 2 i 3, stupac 2) zajedno čine ukupno podcijenjeni dohodak kod malih poduzetnika i obrtnika uslijed ekonomskih razloga (podizvještavanja) - T4.

Tablica 2.

PROCJENA SIVE EKONOMIJE KOJA PROIZLAZI IZ PODCIJENJENOG DOHOTKA KOD MALIH PODUZETNIKA I OBRTA (T4) U 1998. GODINI U TISUĆAMA KUNA

		Podcijenjeni dohodak - mali pod.	Podcijenjeni dohodak - obrt
		1	2
01	POLJOPRIVREDA,	38.357	47.107
02	ŠUMARSTVO	1.754	2.187
A	Poljoprivreda i šumarstvo	40.111	49.294
05	RIBARSTVO	12.579	20.307
B	Ribarstvo	12.579	20.307
10	VAĐENJE UGLJENA	0	90
11	VAĐENJE NAFTE I ZEMNOG PLINA	20.688	0
12	VAĐENJE URAN. I TOR. RUDA	0	0
13	VAĐENJE METALNIH RUDA	0	0
14	VAĐENJE OSTALIH RUDA I KAMENA	1.167	1.523
C	Rudarstvo i vađenje	21.855	1.613
15	PROIZ. HRANE I PIĆA	90.625	53.427
16	PROIZ. DUH. PR.	3.655	0
17	PROIZ. TEKSTILA	390	8.675
18	PROIZ. ODJEĆE	7.553	7.802
19	PRERADA KOŽE, IZRADA GAL. I OBUĆE	1.689	0
20	PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA	3.121	31.158
21	PROIZV. CELUL., PAPIRA I PR. OD PAPIRA	111	6.506

jednaki). To je razlog zašto se u prvom koraku korigirala dodana vrijednost, a u drugom primijenili dani koeficijenti.

22	IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	60.162	15.151
23	PROIZV. KOKSA, I NAFTNIH DERIV.	264	0
24	PROIZVODNJA KEM. I KEM.PROIZVODA	29.052	2.857
25	PROIZV. PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE	3.442	15.104
26	PROIZV. OST. NEMET. MIN.PROIZVODA	8.087	10.049
27	PROIZVODNJA METALA	4.238	0
28	PROIZV. PROIZ. OD METALA,	3.859	49.645
29	PROIZVODNJA STROJEVA I UR., D. N.	3.171	1.696
30	PROIZVODNJA UR. STROJEVA I RAČUNALA	5.339	453
31	PROIZV. EL. STROJEVA I APARATA, D. N.	2.170	1.496
32	PROIZV. RTV I KOM. APAR. I OPREME	23.284	1.023
33	PROIZV. MED., PREC., OPT. INSTR., SATOVA	1.358	5.701
34	PROIZV. MOTORNIIH VOZ.	2.564	409
35	PROIZ. OSTALIH PRIJ. SREDSTAVA	8.032	750
36	PROIZV. NAMJEŠTAJA, PRER.IND., D. N.	6.481	26.738
37	RECIKLAŽA	16.106	350
D	Prerađivačka djelatnost	284.753	238.989
40	OPSKRBA EL. EN.	1.622	179
41	SKUP. PROČIŠĆAVANJE I DISTRIBUCIJA VODE	1.392	0
E	Opskrba el.energijom	3.014	179
45	GRAĐEVINARSTVO	204.719	92.156
F	Građevinarstvo	204.719	92.156
50	TRGOVINA MOT. VOZ.	130.975	69.899
51	TRGOVINA NA VELIKO	410.977	10.978
52	TRG. NA MALO	93.944	279.525
G	Trgovina	635.896	360.401
55	HOTELI I RESTORANI	43.363	0
H	Hoteli i restorani	43.363	0
60	KOPNENI PRIJEVOZ	94.520	141.894
61	VODENI PRIJEVOZ	14.387	14.561
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	5.277	0
63	PRATEĆE I POMOĆNE DJEL. U PRIJEVOZU	128.446	9.881
64	POŠTA I TELEKOM.	2.723	372
I	Transport i veze	245.353	166.709
65	FINANC. POSRED.	6.894	24.289
66	OSIGURANJE I MIR. FONDOVI	0	2.244
67	POM DJEL. U FIN.POSR.	27.472	1.575
J	Financijske usluge	34.366	28.108
70	POSL. NEKRETNINAMA	13.312	10.070

71	IZNAJM. STROJEVA	13.341	23.156
72	RAČUNALNE I SR. DJEL.	18.843	6.771
73	ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ	4.709	1.151
74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	106.420	129.314
K	Poslovne usluge	156.626	170.462
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA; OBV.SOC. OS.	0	0
L	Javna uprava	0	0
80	OBRAZOVANJE	17.844	966
M	Obrazovanje	17.844	966
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I SOC.SKRB	18.053	38.932
N	Zdravstvo	18.053	38.932
90	UKLANJ. OTPAD. VODA, I SL. DJEL.	4.121	65
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	713	9.608
92	REKREACIJSKE, KUL. I SPORT. DJEL.	19.631	12.430
93	OSTALE USLUŽNE DJ.I	8.491	30.330
O	Ostale usluge	32.956	52.434
	Ukupno	1.751.488	1.220.549

Tablica 3.

PROCJENA SIVE EKONOMIJE KOJA PROIZLAZI TE PODCIJENJENOG DOHOTKA KOD MALIH PODUZETNIKA I OBRTA (T4) U 1999. GODINI U TISUĆAMA KUNA

		Podcijen. dohodak - mali pod.	Podcijenjeni dohodak - obrt
01	POLJOPRIVREDA,	24.676	18.539
02	ŠUMARSTVO	2.206	0
A	Poljoprivreda i šumarstvo	26.882	18.539
05	RIBARSTVO	7.352	26.307
B	Ribarstvo	7.352	26.307
10	VADENJE UGLJENA	0	0
11	VADENJE NAFTE I ZEMNOG PLINA	8.744	0
12	VADENJE URAN.I TOR. RUDA	0	0
13	VADENJE METALNIH RUDA	0	0
14	VADENJE OSTALIH RUDA I KAMENA	4.709	447
C	Rudarstvo i vadenje	13.453	447
15	PROIZ. HRANE I PIČA	106.297	0
16	PROIZ. DUH. PR.	422	0
17	PROIZ. TEKSTILA	988	3.523
18	PROIZ. ODJEĆE	35.148	3.346
19	PRERADA KOŽE, IZRADA GAL.I OBUĆE	2.880	0

20	PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA	7.606	16.387
21	PROIZV. CELUL., PAPIRA I PR.OD PAPIRA	5.239	2.159
22	IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	97.636	11.358
23	PROIZV. KOKSA, I NAFTNIH DERIV.	584	2
24	PROIZVODNJA KEM. I KEM.PROIZVODA	41.549	1.778
25	PROIZV. PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE	22.022	6.609
26	PROIZV. OST. NEMET. MIN.PROIZVODA	22.404	4.229
27	PROIZVODNJA METALA	3.635	0
28	PROIZV. PROIZ.OD METALA,	12.102	32.519
29	PROIZVODNJA STROJEVA I UR., D. N.	2.349	446
30	PROIZVODNJA UR. STROJEVA I RAČUNALA	6.738	344
31	PROIZV. EL. STROJEVA I APARATA, D. N.	11.392	760
32	PROIZV. RTV I KOM. APAR. I OPREME	41.369	476
33	PROIZV. MED., PREC., OPT. INSTR., SATOVA	2.544	4.677
34	PROIZV. MOTORNH VOZ.	5.457	0
35	PROIZ. OSTALIH PRIJ. SREDSTAVA	11.943	1.059
36	PROIZV. NAMJEŠTAJA, PRER.IND., D. N.	9.548	9.982
37	RECIKLAŽA	13.339	179
D	Prerađivačka djelatnost	463.191	99.833
40	OPSKRBA EL. EN.,	10.619	171
41	SKUP. PROČIŠĆAVANJE I DISTRIBUCIJA VODE	1.955	0
E	Opskrba el.energijom	12.574	171
45	GRAĐEVINARSTVO	99.888	44.196
F	Građevinarstvo	99.888	44.196
50	TRGOVINA MOT. VOZ.	191.307	43.922
51	TRGOVINA NA VELIKO	687.831	4.236
52	TRG. NA MALO	61.957	94.635
G	Trgovina	941.096	142.793
55	HOTELI I RESTORANI	68.868	0
H	Hoteli i restorani	68.868	0
60	KOPNENI PRIJEVOZ	107.555	59.951
61	VODENI PRIJEVOZ	22.056	5.080
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	10.891	0
63	PRATEĆE I POMOĆNE DJEL. U PRIJEVOZU	130.739	5.947
64	POŠTA I TELEKOM.	1.789	495
I	Transport i veze	273.030	71.473
65	FINANC. POSRED.	84.278	7.571
66	OSIGURANJE I MIR. FONDOVI	0	0
67	POM DJEL. U FIN.POSR.	30.168	1.631
J	Financijske usluge	114.446	9.202
70	POSL. NEKRETNINAMA	21.777	20.300
71	IZNAJM. STROJEVA	54.271	20.681
72	RAČUNALNE I SR. DJEL.	55.746	5.684
73	ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ	5.754	0

74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	108.785	67.913
K	Poslovne usluge	246.333	114.578
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA; OBV.SOC. OS.	0	0
L	Javna uprava	0	0
80	OBRAZOVANJE	17.503	787
M	Obrazovanje	17.503	787
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I SOC.SKRB	8.491	4.910
N	Zdravstvo	8.491	4.910
90	UKLANJ. OTPAD. VODA, I SL. DJEL.	4.647	266
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	799	8.526
92	REKREACIJSKE, KUL. I SPORT. DJEL.	56.613	8.884
93	OSTALE USLUŽNE DJ.I	9.142	9.016
O	Ostale usluge	71.201	26.692
	Ukupno	2.364.309	559.927

2.3. Nezabilježeno uslijed ekonomskih razloga (subjekti nisu registrirani)-T5

2.3.1. Metoda tržišta rada

Kao glavna metoda za utvrđivanje neslužbenog gospodarstva uslijed neregistriranja subjekata (u ovom slučaju zaposlenosti) koristili smo rezultate analize podataka o zaposlenosti iz ankete o radnoj snazi i podataka o zaposlenosti iz godišnjih statističkih izvješća koja služe kao podloga za obračun BDP-a.

Prvi problem pri usporedbi predstavljala je metoda nacрта uzorka koja nije bila identična u svim godina provođenja ankete (1996.-2000). Za razdoblje do 1999. godine korišteni su rezultati popisa iz 1991. godine i pretpopis na određenim područjima kako bi se utvrdile promjene do kojih je došlo od 1991. do razdoblja provođenja ankete. Nisu bila obuhvaćena ranije okupirana područja. Projekcijom rezultata pretpopisa i ankete na ukupan obuhvaćeni teritorij dobiven je obuhvaćen broj od oko 4 milijuna stanovnika. Od 2000. godine nadalje koristi se registar elektroprivrede za definiranje nacрта uzorka kojim se dobiva kvalitetnija procjena za ukupan broj stanovnika od oko 4,37 milijuna stanovnika što

4. Podaci za 1996. i 1997. godinu, kad se Anketa odnosila na samo jedan mjesec (lipanj odnosno studeni), a ne prosjek godine, podaci su svedeni na prosjek godine korištenjem indeksa službene zaposlenosti (studeni 1996 na prosjek 1996. godine, te lipanj 1997. na prosjek 1997. godine).
5. Korigiranim podacima za 1996. i 1997. godinu, te izvornim anketnim podacima iz 1998. godine pribrojena je razlika iz 2) i 3) s tim da je kretanje *razlike* po godinama aproksimirano kretanjem podataka o službenoj zaposlenosti.
6. Korištenjem podataka o broju zaposlenih preko ankete i ostvarenim satima rada za zaposlenike s punim radnim vremenom i zaposlenike na bazi sati rada dobivena je procjena zaposlenih preko ankete na temelju ekvivalenta zaposlenika s punim radnim vremenom.
7. Zbog manjkavosti o službenoj statistici o broju zaposlenih u djelatnosti javna uprava (ne obuhvaća vojsku, iako su sredstva zaposlenih uključena u BDP) pretpostavljeno je da u toj djelatnosti nema razlike u broju zaposlenih¹².

U slijedećem koraku broj zaposlenih po djelatnostima iz ankete o radnoj snazi uspoređivan je s brojem zaposlenih iz godišnjih izvješća koja se koriste za obračun BDP-a, i to podacima na bazi sati rada, odnosno punog radnog vremena. Za razliku je pretpostavljeno da se radi o neregistriranim (neprijavljenim) zaposlenicima. Kako su rezultati ankete pouzdani jedino na razini područja djelatnosti (razina slova) usporedba je bila moguća jedino na toj razini. Međutim kako bismo dobili procjenu o neregistriranoj zaposlenosti na razini odjeljka NKD-a, u svakom području smo razliku raspodijelili po odjeljcima na temelju broja zaposlenih u malim jedinicama (mali poduzetnici, vlasnici obrta i njihovi zaposlenici). Na taj način je pretpostavljeno da oni odjeljci u

¹² Procijenjeni broj zaposlenih u vojsci od oko 70.000 potvrđuje konzistentnost podataka preko radne snage.

kojima ima više manjih jedinica, obuhvaćaju razmjerno više neregistriranih zaposlenika.

Neregistriranim zaposlenicima je pridružena vrijednost bruto proizvodnje, međufazne potrošnje i dodane vrijednosti po zaposleniku koju su ostvarili mali poduzetnici u istoj djelatnosti s 2-9 zaposlenih.

Ovom metodom procijenjena je siva ekonomija koja proizlazi iz neregistrirane zaposlenosti. Bruto dodana vrijednost stvorena takvim radom iznosi oko 7,4 milijardi kuna u 1999. godini, odnosno 8,2 milijardi kuna u 1998. godini, iz čega proizlazi da je ovaj oblik sive ekonomije (T5) prevladavajući u Republici Hrvatskoj.

Rezultati po djelatnostima prikazani su u tablici 4. (1998. godina) i tablici 5. (1999. godina)

Tablica 4.

PROCJENA SIVE EKONOMIJE KOJA PROIZLAZI IZ NEREGISTRIRANE ZAPOSLENOSTI U 1998. GODINI (T5)

		Registrirani broj zaposlenih u malim jedinicama	Razlika u broju zaposlenih između ankete i registrirane zaposlenosti	Siva ekonomija vezana uz neregistriranu zaposlenost u tisućama kuna
01	POLJOPRIVREDA,	7.698	0	0
02	ŠUMARSTVO	555	0	0
	A Poljoprivreda i šumarstvo	8.253	0	0
05	RIBARSTVO	3.486	0	0
	B Ribarstvo	3.486	0	0
10	VAĐENJE UGLJENA	6	1	0
11	VAĐENJE NAFTE I ZEMNOG PLINA	2	0	0
12	VAĐENJE URAN.I TOR. RUDA	0	0	0
13	VAĐENJE METALNIH RUDA	67	10	0
14	VAĐENJE OSTALIH RUDA I KAMENA	573	89	10.369
	C Rudarstvo i vađenje	648	100	10.369
15	PROIZ. HRANE I PIĆA	12.472	1.926	258.089
16	PROIZ. DUH. PR.	2	0	135
17	PROIZ. TEKSTILA	3.559	550	24.343

18	PROIZ. ODJEĆE	9.203	1.421	65.229
19	PRERADA KOŽE, IZRADA GAL.I OBUĆE	4.608	712	43.644
20	PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA,	7.983	1.233	77.346
21	PROIZV. CELUL., PAPIRA I PR.OD PAPIRA	1.547	239	21.671
22	IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	6.546	1.011	100.025
23	PROIZV. KOKSA, I NAFTNIH DERIV.	2	0	0
24	PROIZVODNJA KEM. I KEM.PROIZVODA	1.062	164	26.890
25	PROIZV. PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE	4.051	626	47.114
26	PROIZV. OST. NEMET. MIN.PROIZVODA	3.371	521	33.216
27	PROIZVODNJA METALA	884	137	10.470
28	PROIZV. PROIZ.OD METALA,	14.219	2.196	140.556
29	PROIZVODNJA STROJEVA I UR., D. N.	2.658	411	35.729
30	PROIZVODNJA UR. STROJEVA I RAČUNALA	1.368	211	17.851
31	PROIZV. EL. STROJEVA I APARATA, D. N.	1.658	256	19.896
32	PROIZV. RTV I KOM. APAR. I OPREME	857	132	21.022
33	PROIZV. MED., PREC., OPT. INSTR., SATOVA	1.488	230	20.416
34	PROIZV. MOTORNIIH VOZ.	243	38	3.538
35	PROIZ. OSTALIH PRIJ. SREDSTAVA	1.423	220	13.736
36	PROIZV. NAMJEŠTAJA, PRER.IND., D. N.	4.287	662	34.912
37	RECIKLAŽA	570	88	12.031
D	Prerađivačka djelatnost	84.061	12.984	1.027.859
40	OPSKRBA EL. EN.,	203	31	6.445
41	SKUP. PROČIŠĆAVANJE I DISTRIBUCIJA VODE	1.246	192	13.507
E	Opskrba el.energijom	1.449	224	19.952
45	GRAĐEVINARSTVO	58.240	11.349	688.715
F	Građevinarstvo	58.240	11.349	688.715
50	TRGOVINA MOT. VOZ.	12.546	2.976	321.975
51	TRGOVINA NA VELIKO	55.465	13.156	1.140.571
52	TRG. NA MALO	69.719	16.537	951.780
G	Trgovina	137.730	32.668	2.414.326
55	HOTELI I RESTORANI	47.247	10.268	446.256
H	Hoteli i restorani	47.247	10.268	446.256
60	KOPNENI PRIJEVOZ	19.338	8.586	904.614
61	VODENI PRIJEVOZ	547	243	71.984
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	27	12	3.155
63	PRATEĆE I POMOĆNE DJEL. U PRIJEVOZU	6.259	2.779	309.841
64	POŠTA I TELEKOM.	116	52	8.205
I	Transport i veze	26.287	11.672	1.297.799
65	FINANC. POSRED.	594	530	81.585
66	OSIGURANJE I MIR. FONDOVI	108	96	0
67	POM DJEL. U FIN.POSR.	1.172	1.046	81.958
J	Financijske usluge	1.874	1.672	163.543
70	POSL. NEKRETNINAMA	1.547	204	26.584
71	IZNAJM. STROJEVA	1.927	254	52.765

72	RAČUNALNE I SR. DJEL.	4.010	528	48.066
73	ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ	996	131	15.112
74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	36.823	4.849	386.069
K	Poslovne usluge	45.303	5.966	528.595
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA; OBV.SOC. OS.	0	0	0
L	Javna uprava	0	0	0
80	OBRAZOVANJE	2.094	3.846	261.444
M	Obrazovanje	2.094	3.846	261.444
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I SOC.SKRB	9.080	14.017	875.393
N	Zdravstvo	9.080	14.017	875.393
90	UKLANJ. OTPAD. VODA, I SL. DJEL.	1.256	639	45.466
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	440	224	26.921
92	REKREACIJSKE, KUL. I SPORT. DJEL.	3.403	1.731	126.513
93	OSTALE USLUŽNE DJ.I	13.331	6.782	303.135
O	Ostale usluge	18.430	9.377	502.035
95	PRIV. KUĆ. SA ZAP. OSOBLJEM	5.646	1.276	0
	Ukupno	449.828	113.228	8.236.286

Tablica 5.

**PROCJENA SIVE EKONOMIJE KOJA PROIZLAZI IZ NEREGISTRIRANE
ZAPOSLENOSTI U 1999. GODINI (T5)**

	Registrirani broj zaposlenih u malim jedinicama	Razlika u broju zaposlenih između ankete i registrirane zaposlenosti	Siva ekonomija vezana uz neregistriranu zaposlenost u tisućama kuna
01	POLJOPRIVREDA,	7.846	0
02	ŠUMARSTVO	588	0
A	Poljoprivreda i šumarstvo	8.434	0
05	RIBARSTVO	3.915	0
B	Ribarstvo	3.915	0
10	VAĐENJE UGLJENA	5	2
11	VAĐENJE NAFTE I ZEMNOG PLINA	4	1
12	VAĐENJE URAN.I TOR. RUDA	0	0
13	VAĐENJE METALNIH RUDA	43	13
14	VAĐENJE OSTALIH RUDA I KAMENA	639	195
C	Rudarstvo i vađenje	691	211
15	PROIZ. HRANE I PIĆA	14.462	4.423
16	PROIZ. DUH. PR.	3	1
17	PROIZ. TEKSTILA	3.592	1.099
18	PROIZ. ODJEĆE	9.140	2.795
19	PRERADA KOŽE, IZRADA GAL.I OBUĆE	4.727	1.446

20	PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA	7.888	2.413	120.832
21	PROIZV. CELUL., PAPIRA I PR.OD PAPIRA	1.546	473	42.466
22	IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	6.753	2.065	220.841
23	PROIZV. KOKSA, I NAFTNIH DERIV.	3	1	0
24	PROIZVODNJA KEM. I KEM.PROIZVODA	1.234	377	73.570
25	PROIZV. PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE	4.352	1.331	110.205
26	PROIZV. OST. NEMET. MIN.PROIZVODA	3.118	954	82.751
27	PROIZVODNJA METALA	936	286	20.403
28	PROIZV. PROIZ.OD METALA,	14.328	4.382	281.892
29	PROIZVODNJA STROJEVA I UR., D. N.	2.937	898	74.673
30	PROIZVODNJA UR. STROJEVA I RAČUNALA	1.298	397	32.846
31	PROIZV. EL. STROJEVA I APARATA, D. N.	1.804	552	53.361
32	PROIZV. RTV I KOM. APAR. I OPREME	854	261	56.211
33	PROIZV. MED., PREC., OPT. INSTR., SATOVA	1.523	466	44.255
34	PROIZV. MOTORNIH VOZ.	229	70	7.080
35	PROIZV. OSTALIH PRIJ. SREDSTAVA	1.638	501	44.322
36	PROIZV. NAMJEŠTAJA, PRER.IND., D. N.	4.455	1.363	71.711
37	RECIKLAŽA	562	172	22.266
D	Prerađivačka djelatnost	87.382	26.726	1.898.441
40	OPSKRBA EL. EN.,	284	87	8.502
41	SKUP. PROČIŠĆAVANJE I DISTRIBUCIJA VODE	1.454	445	36.609
E	Opskrba el.energijom	1.738	532	45.111
45	GRAĐEVINARSTVO	55.906	10.296	699.052
F	Građevinarstvo	55.906	10.296	699.052
50	TRGOVINA MOT. VOZ.	13.276	2.287	282.660
51	TRGOVINA NA VELIKO	60.538	10.428	935.594
52	TRG. NA MALO	69.543	11.979	653.717
G	Trgovina	143.357	24.694	1.871.972
55	HOTELI I RESTORANI	47.914	6.390	300.301
H	Hoteli i restorani	47.914	6.390	300.301
60	KOPNENI PRIJEVOZ	19.550	4.811	487.243
61	VODENI PRIJEVOZ	610	150	38.199
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	43	11	3.745
63	PRATEĆE I POMOĆNE DJEL. U PRIJEVOZU	6.458	1.589	177.317
64	POŠTA I TELEKOM.	133	33	5.806
I	Transport i veze	26.794	6.594	712.309
65	FINANC. POSRED.	1.208	1.285	165.696
66	OSIGURANJE I MIR. FONDOVI	202	215	0
67	POM DJEL. U FIN.POSR.	1.399	1.488	107.047
J	Financijske usluge	2.809	2.987	272.743
70	POSL. NEKRETNINAMA	1.666	36	4.401
71	IZNAJM. STROJEVA	2.083	45	10.911
72	RAČUNALNE I SR. DJEL.	4.372	95	9.876
73	ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ	862	19	2.056

74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	40.599	887	71.280
K	Poslovne usluge	49.582	1.083	98.524
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA; OBV.SOC. OS.	121	155	0
L	Javna uprava	121	155	0
80	OBRAZOVANJE	2.217	5.041	319.064
M	Obrazovanje	2.217	5.041	319.064
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I SOC.SKRB	11.651	13.439	936.998
N	Zdravstvo	11.651	13.439	936.998
90	UKLANJ. OTPAD. VODA, I SL. DJEL.	1.357	333	41.880
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	440	108	15.503
92	REKREACIJSKE, KUL. I SPORT. DJEL.	3.802	932	82.416
93	OSTALE USLUŽNE DJ.I	13.692	3.357	157.665
O	Ostale usluge	19.291	4.730	297.463
95	PRIV. KUĆ. SA ZAP. OSOBLJEM	7.193	-2.070	0
P	Privatna kućanstva s zaposlenim osobljem	7.193	-2.070	0
	Ukupno	468.995	100.807	7.467.270

2.3.2. *Neprijavljeni dohodak od iznajmljivanja soba, stanova i poslovnog prostora*

U području T3 nalazi se dohodak koji su iznajmljivači prijavili u poreznoj prijavi, ali koji nije obuhvaćen u statističkim istraživanjem. U ovom dijelu radi se o ostvarenom, a neprijavljenom dohotku iznajmljivača.

Prema podacima o ostvarenom broju noćenja, te procjeni cijene noćenja (15 DEM) procijenjen je ukupni iznos prihoda od iznajmljivanja soba turistima. Na iznos ukupnih prihoda primijenjen je udio međufazne potrošnje kod malih jedinica koje se bave uslugama smještaja da bi se dobio preostali dohodak, odnosno dodana vrijednost. Od tako procijenjene dodane vrijednosti oduzet je iznos prijavljenih dohodaka (vidi stavku T3). U skladu s tim valjalo bi dohodak iznajmljivača uvećati za 88,1 milijun kuna u 1998. godini, odnosno 67,9 milijun kuna u 1999. godini na ime neprijavljenog dohotka (T5), i za taj iznos bi trebalo uvećati vrijednosti sive ekonomije prikazane u tablicama 4. i 5.

2.5. Nelegalne aktivnosti-T7

Posebni oblik neobuhvaćenog dohotka odnosi se na dohodak stvoren nelegalnim aktivnostima. Obuhvaćene su slijedeće kategorije nelegalnih aktivnosti: distribucija droga, prostitucija, ilegalni tranzit ljudi i nezakonito korištenje autorskih prava. Za procjenu izdataka kućanstava za drogu korišteni su podaci o broju liječenih ovisnika, te procjena ukupnog broja osoba koje konzumiraju drugu po pojedinim vrstama droga¹⁴. Za liječene ovisnike procijenjeno je da svaki dan konzumiraju drogu, a za ostale korisnike da drogu upotrebljavaju jednom mjesečno. Ukupna potrošnja droge po toj procjeni iznosila bi u RH 1999. godine 333,8 milijuna kuna, odnosno 295,9 milijun kuna u 1998. godini.

Za procjenu dohotka ostvarenog prostitucijom pretpostavljeno je da je u RH aktivno oko 1000 prostitutki, i to prosječno 250 radnih dana godišnje, te je procijenjena prosječna cijena od 150 DEM. Prema toj procjeni ukupan dohodak koji ostvaruju prostitutke (pod pretpostavkom da je međufazna potrošnja zanemariva) iznosio bi u 1998. godini 135,7 milijuna kuna, a u 1999. godini 145,3 milijuna kuna. Ovo je u usporedbi s nekim drugim zemljama konzervativna procjena, ali smo skloniji procjeni donje granice¹⁵.

U posljednje vrijeme teritorij RH se sve više koristi za ilegalno krijumčarenje ljudi iz različitih slabije razvijenih zemalja u EU. Naknada koju pritom uzimaju domaći posrednici varira ovisno o vrsti usluge koja se pruža, načinu prijevoza, zemlji porijekla i odredišta. U razgovoru s stručnim osobama procijenjeno je da je prosječna naknada oko 500 DEM. Ta cijena je korištena uz godišnje podatke nelegalnih migranata za procjenu ukupnog dohotka koji tom aktivnošću ostvare domaći posrednici. Ukupan bi dohodak od ove aktivnosti u 1998. godini iznosio 13,4 milijuna kuna, a u 1999. godini 23,9 milijuna kuna.

¹⁴ U procjeni veličine nelegalne ekonomije u Hrvatskoj korištena su službena izvješća i stručne ocjene nadležnih u MUP Republike Hrvatske.

¹⁵ Jedan dio ovakvih aktivnosti je vjerojatno službeno zabilježen, ali u okviru drugih djelatnosti (npr. saloni za masažu i slično).

Četvrti segment nelegalnih aktivnosti činilo bi neovlašteno umnožavanje i prodaja različitih audiovizualnih medija (CD, te audio i videokaseta). Za procjenu dohotka od ovih aktivnosti korišten je podatak o broju zaplijenjenih medija i prosječnoj cijeni. Samo na temelju ovih podataka procijenjena je izrazito niska razina ostvarenih prihoda (godišnje manje od 3 milijuna kuna), te se očekuje poboljšanje procjene na temelju ocjene policijskih stručnjaka o odnosu zaplijenjenih količina i ukupne prodaje.

Ukupni dohodak od nelegalnih aktivnosti (po ovim vrlo konzervativnim procjenama) iznosio bi godišnje oko 500 milijuna kuna, odnosno oko 0,3 posto službenog BDP-a.

2.6. Ostali oblici neobuhvaćanja BDP-a - T8

2.6.1. Stambena izgradnja u vlastitoj režiji kućanstava

Jedan od ostalih oblika podcijenjivanja stvarne veličine neslužbenog gospodarstva je gradnja stambenih objekata u vlastitoj režiji. Naime, prema metodologiji sustava SNA 1993. ukoliko fizička osoba iz sektora kućanstava (isključeni obrtnici i mala poduzeća) izvodi građevinske radove u samostalnoj režiji u sustavu treba imputirati vrijednost građevinskih radova, odnosno oduzeti intermedijarnu potrošnju (troškovi građenja). Razlika se zove imputirani dohodak sektora kućanstava po osnovi samostalne stambene izgradnje.

Za izračun vrijednosti izgradnje u vlastitoj režiji korišteni su rezultati Godišnjeg statističkog izvještaja za građevine u 1998. i 1999. godini, koje su izgrađene u režiji privatnih vlasnika (GRAĐ-11a), koji ispunjavaju nadležna županijska tijela.

Na temelju vrijednosti građevinskih radova za koje su investitori fizičke osobe izvršena je procjena da je 10 posto tih investicija izvedeno u vlastitoj režiji. Tako procijenjene vrijednosti dodane su na bruto

vrijednost proizvodnje djelatnosti graditeljstva iz obračuna BDP-a za 1998. i 1999. godinu. Procjena međufazne potrošnje izračunata je pod pretpostavkom istog udjela međufazne potrošnje u bruto vrijednosti proizvodnje kao kod malih poduzetnika i obrtnika.

Ukupna korekcija djelatnosti graditeljstva s tog naslova iznosi 82,3 milijuna kuna za 1998. godinu odnosno 80,1 milijuna u 1999. godini.

2.6.2. Napojnice

U skladu s Eurostatovim pristupom, u djelatnosti hoteli i restorani izvršena je dodatna procjena vrijednosti napojnica.

Na temelju podataka turističkih ureda koji turistima na upit o napojnicama za ugostiteljske usluge sugeriraju da se po računu ostavi 5 do 10 kuna napojnice izvršena je procjena i tog dijela neobuhvaćenog u obračunu BDP-a za 1998. i 1999. godinu.

U paragrafu 7.33. Nadnice i plaće u gotovini (novcu) SNA 93. stavak "e" navodi da: "Provizije, nagrade i napojnice koje zaposlenici prime od neke treće osobe; navedeno bi se trebalo tretirati kao plaćanje za usluge učinjene od radnika u ime poduzeća koje ga je zaposlilo te bi se zato trebalo uključiti u proizvod i bruto dodanu vrijednost poduzeća."

Za procjenu iznosa napojnica korišteni su podaci o ukupnom prometu u restoranima i barovima, promet u određenim vrstama restorana, te iznos prosječne potrošnje.

S tog naslova bruto dodana vrijednost djelatnosti hotela i restorana korigirana je u 1998. godini za 41,8 milijuna kuna, a u 1999. godini za 42,8 milijuna kuna.

2.7. Ukupna siva ekonomija u RH - umjesto zaključka

U skladu s gore navedenim metodama, ukupna bi siva ekonomija u RH 1998. godine iznosila 12.248,2 milijuna kuna. To je 11,1 posto od službene bruto dodane vrijednosti obračunate po bazičnim cijenama, odnosno 8,9 posto službenog BDP-a koji osim dodane vrijednosti po bazičnim cijenama obuhvaća i sve poreze i subvencije na proizvode koji nisu raspoređeni po djelatnostima (Tablica 6). U 1999. godini siva bi ekonomija po procjeni iznosila 11.508,3 milijuna kuna, što iznosi 10,12 posto od bruto dodane vrijednosti po bazičnim cijenama, odnosno oko 8,1 posto službenog BDP-a (Tablica 7).

Ovu bismo procjenu, zbog korištenih pretpostavki, mogli označiti kao konzervativnu, odnosno kao donju granicu procjene. Takvu procjenu bi i službena statistika trebala primijeniti jer za verificiranje nekih drugih procjena i distribuciju veličine sive ekonomije po djelatnostima, u ovom trenutku nema dovoljno pouzdanih pokazatelja. Poboľšanjem izvora podataka i metoda obrade, jedan će dio sive ekonomije (statistički aspekt) nestati, a na nadležnim državnim institucijama je da sivu ekonomiju koja je posljedica ekonomskog aspekta i nelegalnih aktivnosti suzbije, i na taj način omoguće kvalitetnije praćenje gospodarskih aktivnosti.

Tablica 6.

PROCJENA UKUPNE SIVE EKONOMIJE U 1998. GODINI U TISUĆAMA KUNA

	Ukupno siva ekonomija klasificirana kao T4 + T5	Ukupno službeno registrirana dodana vrijednost	Siva ekonomija kao postotak službeno registrirane dodane vrijednosti
	1	2	3=1/2*100
01 POLJOPRIVREDA,	85.464	9.905.924	0,86%
02 ŠUMARSTVO	3.941	755.684	0,52%
A Poljoprivreda i šumarstvo	89.405	10.661.608	0,84%
05 RIBARSTVO	32.886	238.903	13,77%
B Ribarstvo	32.886	238.903	13,77%
10 VAĐENJE UGLJENA	90	24.124	0,37%
11 VAĐENJE NAFTE I ZEMNOG PLINA	20.688	307.571	6,73%
12 VAĐENJE URAN.I TOR. RUDA	0	0	
13 VAĐENJE METALNIH RUDA	0	25	0,00%
14 VAĐENJE OSTALIH RUDA I KAMENA	13.059	310.753	4,20%
C Rudarstvo i vađenje	33.836	642.473	5,27%
15 PROIZ. HRANE I PIĆA	402.141	4.693.430	8,57%
16 PROIZ. DUH. PR.	3.790	455.990	0,83%
17 PROIZ. TEKSTILA	33.407	532.676	6,27%
18 PROIZ. ODJEĆE	80.584	1.257.202	6,41%
19 PRERADA KOŽE, IZRADA GAL.I OBUĆE	45.333	364.894	12,42%
20 PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA,	111.626	805.750	13,85%
21 PROIZV. CELUL., PAPIRA I PR.OD PAPIRA	28.287	472.740	5,98%
22 IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	175.338	1.374.389	12,76%
23 PROIZV. KOKSA, I NAFTNIH DERIV.	264	3.135.387	0,01%
24 PROIZVODNJA KEM. I KEM.PROIZVODA	58.799	2.962.385	1,98%
25 PROIZV. PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE	65.660	683.072	9,61%
26 PROIZV. OST. NEMET. MIN.PROIZVODA	51.352	1.304.539	3,94%
27 PROIZVODNJA METALA	14.708	440.141	3,34%
28 PROIZV. PROIZ.OD METALA,	194.060	1.416.418	13,70%
29 PROIZVODNJA STROJEVA I UR., D. N.	40.596	858.261	4,73%
30 PROIZVODNJA UR. STROJEVA I RAČUNALA	23.644	218.869	10,80%
31 PROIZV. EL. STROJEVA I APARATA, D. N.	23.562	922.149	2,56%
32 PROIZV. RTV I KOM. APAR. I OPREME	45.329	471.928	9,60%
33 PROIZV. MED., PREC., OPT. INSTR., SATOVA	27.475	167.509	16,40%
34 PROIZV. MOTORNIIH VOZ.	6.510	213.299	3,05%
35 PROIZ. OSTALIH PRIJ. SREDSTAVA	22.519	1.089.475	2,07%
36 PROIZV. NAMJEŠTAJA, PRER.IND., D. N.	68.131	713.230	9,55%
37 RECIKLAŽA	28.487	107.488	26,50%
D Prerađivačka djelatnost	1.551.602	24.661.220	6,29%

40	OPSKRBA EL. EN.	8.246	2.930.029	0,28%
41	SKUP. PROČIŠĆAVANJE I DISTRIBUCIJA VODE	14.900	840.402	1,77%
	E Opskrba el.energijom	23.146	3.770.431	0,61%
45	GRAĐEVINARSTVO	985.590	7.732.129	12,75%
	F Građevinarstvo	985.590	7.732.129	12,75%
50	TRGOVINA MOT. VOZ.	522.849	1.301.604	40,17%
51	TRGOVINA NA VELIKO	1.562.526	7.391.580	21,14%
52	TRG. NA MALO	1.325.248	5.094.614	26,01%
	G Trgovina	3.410.623	13.787.799	24,74%
55	HOTELI I RESTORANI	489.618	3.581.173	13,67%
	H Hoteli i restorani	489.618	3.581.173	13,67%
60	KOPNENI PRIJEVOZ	1.141.029	3.677.270	31,03%
61	VODENI PRIJEVOZ	100.931	331.334	30,46%
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	8.433	161.411	5,22%
63	PRATEĆE I POMOĆNE DJEL. U PRIJEVOZU	448.168	1.575.486	28,45%
64	POŠTA I TELEKOM.	11.300	4.031.704	0,28%
	I Transport i veze	1.709.861	9.777.204	17,49%
65	FINANC. POSRED.	112.767	4.229.629	2,67%
66	OSIGURANJE I MIR. FONDOVI	2.244	545.785	0,41%
67	POM DJEL. U FIN.POSR.	111.006	126.256	87,92%
	J Financijske usluge	226.017	4.901.669	4,61%
70	POSL. NEKRETNINAMA	49.966	246.294	20,29%
71	IZNAJM. STROJEVA	89.262	181.311	49,23%
72	RAČUNALNE I SR. DJEL.	73.680	473.145	15,57%
73	ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ	20.971	554.504	3,78%
74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	621.803	4.096.276	15,18%
	K Poslovne usluge	855.683	5.551.530	15,41%
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA; OBV.SOC. OS.	0	11.683.987	0,00%
	L Javna uprava	0	11.683.987	0,00%
80	OBRAZOVANJE	280.254	4.944.726	5,67%
	M Obrazovanje	280.254	4.944.726	5,67%
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I SOC.SKRB	932.377	5.702.356	16,35%
	N Zdravstvo	932.377	5.702.356	16,35%
90	UKLANJ. OTPAD. VODA, I SL. DJEL.	49.652	477.863	10,39%
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	37.242	377.917	9,85%
92	REKREACIJSKE, KUL. I SPORT. DJEL.	158.575	1.243.280	12,75%
93	OSTALE USLUŽNE DJ.I	341.956	586.251	58,33%
	O Ostale usluge	587.425	2.685.312	21,88%
	Ukupno (T4 + T5)	11.208.323	110.359.115	10,16%
	Ostali oblici sive ekonomije (T3, T7 i T8)	1.039.877	110.359.115	0,94%
	Ukupno (T3 + T4 + T5 + T7 + T8)	12.248.200	110.359.115	11,10%

Tablica 7.

PROCJENA UKUPNE SIVE EKONOMIJE U 1999. GODINI U TISUĆAMA KUNA

	Ukupno siva ekonomija klasificirana kao T4 + T5	Ukupno službeno registrirana dodana vrijednost	Siva ekonomija kao postotak službeno registrirane dodane vrijednosti
	1	2	3=1/2*100
01 POLJOPRIVREDA,	43.215	10.295.209	0,42%
02 ŠUMARSTVO	2.206	916.636	0,24%
A Poljoprivreda i šumarstvo	45.421	11.211.845	0,41%
05 RIBARSTVO	33.659	289.348	11,63%
B Ribarstvo	33.659	289.348	11,63%
10 VAĐENJE UGLJENA	0	25.050	0,00%
11 VAĐENJE NAFTE I ZEMNOG PLINA	8.744	305.131	2,87%
12 VAĐENJE URAN.I TOR. RUDA	0	0	0,00%
13 VAĐENJE METALNIH RUDA	0	1.255	0,00%
14 VAĐENJE OSTALIH RUDA I KAMENA	20.448	272.964	7,49%
C Rudarstvo i vađenje	29.192	604.400	4,83%
15 PROIZ. HRANE I PIĆA	548.882	4.687.191	11,71%
16 PROIZ. DUH. PR.	982	497.990	0,20%
17 PROIZ. TEKSTILA	54.546	535.035	10,19%
18 PROIZ. ODJEĆE	16.620	1.268.691	1,31%
19 PRERADA KOŽE, IZRADA GAL.I OBUĆE	70.334	364.758	19,28%
20 PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA,	144.825	704.949	20,54%
21 PROIZV. CELUL., PAPIRA I PR.OD PAPIRA	49.864	519.891	9,59%
22 IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	329.835	1.405.669	23,46%
23 PROIZV. KOKSA, I NAFTNIH DERIV.	586	2.635.236	0,02%
24 PROIZVODNJA KEM. I KEM.PROIZVODA	116.896	3.310.382	3,53%
25 PROIZV. PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE	138.836	624.994	22,21%
26 PROIZV. OST. NEMET. MIN.PROIZVODA	109.384	1.439.445	7,60%
27 PROIZVODNJA METALA	24.038	355.320	6,77%
28 PROIZV. PROIZ. OD METALA,	326.512	1.366.689	23,89%
29 PROIZVODNJA STROJEVA I UR., D. N.	77.468	767.626	10,09%
30 PROIZVODNJA UR. STROJEVA I RAČUNALA	39.928	247.353	16,14%
31 PROIZV. EL. STROJEVA I APARATA, D. N.	65.513	882.529	7,42%
32 PROIZV. RTV I KOM. APAR. I OPREME	98.056	439.278	22,32%
33 PROIZV. MED., PREC., OPT. INSTR., SATOVA	51.477	165.790	31,05%
34 PROIZV. MOTORNIH VOZ.	12.537	172.219	7,28%
35 PROIZ. OSTALIH PRIJ. SREDSTAVA	57.323	1.224.565	4,68%
36 PROIZV. NAMJEŠTAJA, PRER.IND., D. N.	91.241	713.525	12,79%
37 RECIKLAŽA	35.784	95.681	37,40%
D Prerađivačka djelatnost	2.461.465	24.424.808	10,08%

40	OPSKRBA EL. EN.	19.292	3.341.830	0,58%
41	SKUP. PROČIŠĆAVANJE I DISTRIBUCIJA VODE	38.564	875.143	4,41%
	E Opskrba el.energijom	57.856	4.216.973	1,37%
45	GRAĐEVINARSTVO	843.136	6.345.730	13,29%
	F Građevinarstvo	843.136	6.345.730	13,29%
50	TRGOVINA MOT. VOZ.	517.889	1.277.873	40,53%
51	TRGOVINA NA VELIKO	1.627.661	5.979.708	27,22%
52	TRG. NA MALO	810.309	4.634.283	17,49%
	G Trgovina	2.955.860	11.891.865	24,86%
55	HOTELI I RESTORANI	369.169	3.613.824	10,22%
	H Hoteli i restorani	369.169	3.613.824	10,22%
60	KOPNENI PRIJEVOZ	654.749	3.874.529	16,90%
61	VODENI PRIJEVOZ	65.334	245.170	26,65%
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	14.636	184.600	7,93%
63	PRATEĆE I POMOĆNE DJEL. U PRIJEVOZU	314.004	1.660.265	18,91%
64	POŠTA I TELEKOM.	8.091	4.350.822	0,19%
	I Transport i veze	1.056.813	10.315.385	10,25%
65	FINANC. POSRED.	257.544	4.924.729	5,23%
66	OSIGURANJE I MIR. FONDOVI	0	584.694	0,00%
67	POM DJEL. U FIN.POSR.	138.846	129.016	107,62%
	J Financijske usluge	396.391	5.638.439	7,03%
70	POSL. NEKRETNINAMA	46.478	467.147	9,95%
71	IZNAJM. STROJEVA	85.863	233.407	36,79%
72	RAČUNALNE I SR. DJEL.	71.306	443.312	16,08%
73	ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ	7.810	623.140	1,25%
74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	247.979	3.962.478	6,26%
	K Poslovne usluge	459.436	5.729.483	8,02%
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA; OBV.SOC. OS.	0	13.314.272	0,00%
	L Javna uprava	0	13.314.272	0,00%
80	OBRAZOVANJE	337.354	5.753.565	5,86%
	M Obrazovanje	337.354	5.753.565	5,86%
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I SOC.SKRB	950.400	6.724.613	14,13%
	N Zdravstvo	950.400	6.724.613	14,13%
90	UKLANJ. OTPAD. VODA, I SL. DJEL.	46.793	544.559	8,59%
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	24.828	468.230	5,30%
92	REKREACIJSKE, KUL. I SPORT. DJEL.	147.913	1.816.868	8,14%
93	OSTALE USLUŽNE DJ.I	175.823	634.078	27,73%
	O Ostale usluge	395.357	3.463.735	11,41%
	Ukupno (T4 + T5)	10.391.507	113.733.045	9,14%
	Ostali oblici sive ekonomije (T3, T7 i T8)	1.116.793	113.733.045	0,98%
	Ukupno (T3 + T4 + T5 + T7 + T8)	11.508.300	113.733.045	10,12%

LITERATURA

Bićanić, Ivo i Katarina Ott, 1997, "Neslužbeno gospodarstvo u Hrvatskoj - uzroci, veličina i posljedice", **Financijska praksa**, 5-6, str. 765-784.

Blades, W. D., 1982, "The Hidden Economy and the National Accounts", **OECD Economic Outlook**, Occasional Studies, br. 2, str. 28-45.

Broesterhuizen, G.A.A.M., 1985, "The Unobserved Economy and the National Accounts in the Netherlands: A Sensitivity Analysis", u: Gaertner, W. i A. Wenig (ur.). **The Economics of the Shadow Economy**, New York: Springer Verlag, str. 377-391.

Carsen, S.C., 1992, "The Underground Economy: An Introduction" u: **Guide Book to Statistics on the Hidden Economy**, Geneve: Economic Commission for Europe, Statistical Division, United Nations, str. 28-57.

Cassel, Dieter i Ulrich Cichy, 1987, "The Shadow Economy and Economic Policy in East and West: A Comparative System Approach" u: Alessandrini, S. i B. Dallago (ur.), **The Unofficial Economy**, New York: Martin's Press, str. 127-145.

Contini, Bruno, 1981, "Labor Market Segmentation and the Development of the Parallel Economy - the Italian Experience", **Oxford Economic Papers**, 33(4), str. 401-412.

Contini, Bruno, 1982, "The Second Economy of Italy", u V. Tanzi (ur.) **The Underground Economy in the United States and Abroad**, Lexington: Lexington, str. 131-159.

Crnković-Pozaić, Sanja, 1997, "Neslužbeno gospodarstvo mjereno radnom snagom", **Financijska praksa**, 21(1-2), str. 169-194.

Economic Commission For Europe, 1992, **Guide Book to Statistics on the Hidden Economy**, Geneve: Economic Commission for Europe, Statistical Division, United Nations.

Enste, Dominik i Friedrich Schneider, 2000, "Shadow Economies Around the World: Size, Causes, and Consequences", IMF Working paper, br. 26.

EUROSTAT, 1995, **European System of Accounts - ESA**.

Feige, Edgar L., 1990, "Defining and Estimating Underground and Informal Economies: The New Institutional Approach", **World Development**, 18(7), str. 989-1002.

Feige, Edgar L., 1997, "Neslužbena gospodarstva u tranziciji - Nepoštivanje propisa i institucionalne promjene", **Financijska praksa**, br. 5-6, Zagreb, str. 609-624.

Flajs, A., 1995, "Obračun bruto domaćega proizvoda in skrita ekonomija", **IB Revija**, br. 4-5, str. 17-25.

Franz, Alfred, 1985, "Estimates of the Hidden Economy in Austria on the Basis of Official Statistics", **Review of Income and Wealth**, 31(4) prosinac, str. 325-336.

Hein, Ralf, 1998, "Guidelines for the Pilot Study on Exhaustiveness", First Workshop of the Pilot Project on Exhaustiveness, Luxembourg, www.oecd.org

Lacko Maria, 1998, "The Hidden Economies of Visegrad Countries in International Comparison: A Household Electricity Approach", u Halpern, i Wyplosz, (ur.), **Hungary: Toward a Market Economy**, Cambridge (Mass.): Cambridge University Press, str. 128-152.

Madžarević, Sanja i Davor Mikulić, 1997, "Mjerenje neslužbenog gospodarstva sustavom nacionalnih računa", **Financijska praksa**, 21(1-2), str. 241-258.

Madžarević, Saša i Davor Mikulić, 1997, "Procjena neslužbenog gospodarstva u poljoprivredi, industriji i trgovini", **Financijska praksa**, 21(1-2), str. 217-230.

OECD, 1997, "Framework for the Measurement of Unrecorded Economic Activities in Transition Economies", OECD Working Paper, br. 177, Paris.

OECD, 2001, **Handbook for Measurement of Underground, Informal and Illegal Activities (Non-observed Economy)**, Paris: OECD.

Ott, Katarina, 1997, "Gospodarska politika i neslužbeno gospodarstvo", **Financijska praksa**, 21(1-2), str. 29-44.

Siesto, V., 1992, "Concepts and Methods Involved in the last Revision of Italy's GDP", u **Guide Book to Statistics on the Hidden Economy**, Geneve: Economic Commission for Europe, Statistical Division, United Nations, str. 152-176.

Smith, S. i S. Wied-Nebbeling, 1986, **The Shadow Economy in Britain and Germany**, London: Anglo-German Foundation for the Study of Industrial Society.

Tanzi, Vito, (ur.), 1982, **The Underground Economy in the United States and Abroad**, Lexington: Lexington.

UN, 1993, System of National Accounts.

STATISTIČKI IZVORI:

Radni materijali "Radionice o tromjesečnim nacionalnim računima" Pariz, srpanj 2000. godine.

Izvešće o liječenim ovisnicima o drogama u Hrvatskoj u 1999.godini, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2001. godina.

Rapid Assesment Project in The Republic of Croatia, UNDCP, listopad 1998.

DZS RH - "Izvori i metode", različita izdanja.

ABSTRACT*ESTIMATE OF THE UNDERGROUND ECONOMY IN CROATIA
IN THE PERIOD 1998-1999 ACCORDING TO THE EUROSTAT
METHODOLOGY*

This paper gives the results of an estimate of the underground economy in Croatia in the 1998-1999 period according to the industries and forms of the underground economy. The basic methodology used in estimating the size of the underground economy is the Eurostat method. This approach provides a framework that is particularly adapted to countries in transition. The estimate is based on the use of comparable data about employment based on official or administrative sources and on the basis of data from the Labor Force Questionnaire, as well as on other complementary data sources. According to the results of the estimate the total underground economy in Croatia in 1998 amounted to HRK 12,248 million, or 11.1 percent of the official gross value added calculated with respect to basic prices (or 8.9 percent of official GDP). In 1999 the underground economy amounted to HRK 11,508.3 million, or 10.12 percent of the total gross value added in basic prices (or about 8.1 percent of official GDP). The authors describe this estimate as a conservative, or the lower limit of the estimate. According to the results, the dominant form of the underground economy in Croatia is income deriving from unreported labor.